

Leletmentések a aquincumi katonaváros nyugati temetőjében

(Bp. III. ker., Kecske u. 25.,
Bécsi út 100.)

A Bécsi út–Nagyszombat utca sarkától mintegy 60 m-re nyugatra, a katonai amfiteátrummal megközelítőleg egyvonalban, a Kecske u. 25 sz. telken (Hrsz. 14731/2) irodaház építkezését kezdték el 1995 áprilisában. Minthogy 1992-ben, a szomszédos telken épült sarokház alapozásakor 26, többnyire bolygatatlan, 1–2. századi csontvázas és hamvasztásos temetkezést sikerült kiemelni, ragaszkodtunk az alapozási terület teljes átkutatásához, amennyiben a mélyítés során elérjük a római kultúrreget. A szabálytalan L alakú, 24 X 11 X 7,5 m területű gödör keleti, Bécsi út felé néző részében ástak mélyebbre, itt tizenegy vegyes rítusú temetkezést dokumentáltunk. Két csontvázas sírt csak részben tudtunk kibontani statikai problémák miatt. Az alapozási gödör nyugati, magasabban fekvő részében mindössze három hamvasztásos temetkezést sikerült megmenteni, legalább ugyanennyi pusztult el dokumentálhatatlanul az egyeztetés nélkül és szakszerűtlenül

Rescue excavations in the western cemetery of the Aquincum Military town

(Budapest District III, 25 Kecske street,
Budapest District III, 100 Bécsi street)

The construction of an office block began at 25 Kecske street (lot reg. no. 14731/2) in April 1995, some 60 m west of the corner of Bécsi and Nagyszombat streets, approximately in line with the military amphitheatre. Since 26, mostly undisturbed, 1st-2nd century AD inhumation and cremation graves were found in this lot when a corner building was erected in 1992, we insisted on fully excavating this area as soon as earth moving reached the culture bearing layer. The irregular "L" shaped construction pit measured 24 by 11 by 7.5 m. It was dug down most deeply on its eastern side near Bécsi street. Eleven mixed rite burials were documented in this section. Due to difficulties in the static status of the area, two inhumations graves could only be excavated partially. Only three cremation graves could be rescued in the western, higher section of the foundation pit. At least an equal number were destroyed without documentation as a result of rough and unsupervised earth moving. In the eastern section of the foundation ditch the entire surface of the

végzett gépi földmunka során. Az alapozási gödör keleti harmadában, egész felületében megtaláltuk azt a vízvezeték, mely a Bécsi út nyugati oldalán a Szépvölgyi úttól a Farkastorki útig mintegy 1800 m hosszan már többször előkerült a korábbi évek munkálatai során. Ez, a belül mindössze 20 cm átmérőjű, finom rózsaszín habarccsal kikent, két oldalán gyengén habarcszott, lapos márgakövekkel szegélyezett és fedett építményt (27. kép) olykor alapozás nélkül helyezték a földre, néha azonban az itt gyakori, laposan rétegződött sziklaképződményekre fektették, ügyesen kihasználva azok természetes lejtését. Ugyanezek képezték néhány esetben a hamvasztásos sírgödrök alját is, megakadályozva a kívánt és szokásos mélység elérését. Csontvázas sírt ilyen sziklaképződményre eddigi tapasztalataink szerint nem fektettek. Ahol viszont sziklába nem ütköztek, ott a korabeli járászinttől legalább 1,5 m mélységben helyezték el halottaikat, melyek fölé később sekélyebb hamvasztásos sírgödrök kerültek. A többrétegű temetkezést itt tehát nem a temető céljára kijelölt terület telítődése, hanem a sziklatömbök okozták.

Az itt kiemelt 14 sír a katonaváros nyugati temetőjének legdélebbi, időben legkorábbi parcellájához tartozik

water duct was recovered which ran along the western side of Bécsi street between Szépvölgyi and Farkastorki streets. Several parts of this approximately 1800 m long construction have been found during the course of excavation works in previous years. The inner surface of this construction was covered with fine, pink plaster all around while its sides were accompanied and covered by flat slabs of marl (Figure 27). Sometimes it was built directly on the ground without a founda-

27. kép

tion. In other cases it was laid on the flat natural rock surfaces that occur commonly in the area, taking full advantage of the incline of the natural topography. The same stone slabs often formed the bottom of cremation graves since they hampered the further digging of the pit down to the usual depth. Up to the present, no inhumation graves are known to have been placed on such rock surfaces. On the other hand, when no stone layers were encountered, most graves were

(publikációnk készülő II. kötetében I számmal jelöljük), a Bécsi út 78–84. számú házak 1936. évi alapozásakor Nagy Lajos és Szilágyi János által feltárt 61 sírral, valamint a Kecské u. 29. sz. alatt 1992-ben dokumentált 26 temetkezéssel együtt. E temetőrészletre jellemző a biritualizmus: 1–2. századi kelta (csak részben eraviszkusz) csontvázas sírok (28. kép) együtt for-

28. kép

dulnak elő a katonai megszállók első nemzedékének hamvasztásos sírjaival. A használati tárgyak között (főleg a nőknél) egyképpen megtalálhatók a törzsi viselet öröklődő darabjai (pl. a pannon-noricumi szárnyas fibula) valamint a korabeli divatnak megfelelő ékszerek. Ugyanígy az Észak-Itáliából importált agyagmésesek (ATIMETI, L. NARI, korai FORTIS) és fémmáz bevonatú csészék együtt fordulnak elő a bennszülött fazekasművesség szerényebb termékeivel (29. kép). A területen közös égetőhelyre utaló objektumot

dug down to a depth of at least 1.5 m below the walking surface. Cremation graves were shallower, dug above the depth of these burials. Multiple burials in this area therefore, were not necessarily created because there was no place left in the cemetery but because of the presence of rocks in the area.

The 14 graves excavated at this site belong to the southernmost, earliest section of the western cemetery of the Military town (marked with Roman numeral I in the second volume of our publication), together with the 61 graves excavated by Lajos Nagy and János Szilágyi in 1936 during the foundation work on houses 78 and 84 on Bécsi street and the 26 burials documented at 29 Kecské street.. This part of the cemetery is characterized by biritualism: Celtic (only partly Eraviscus) inhumation graves from the 1st and 2nd centuries (Figure 28) co-occur with the cremation burials of the first generation of the military invaders.. Especially in the case of women, both inherited tribal artifacts (e. g. Pannon-Noricum type winged brooch) and jewelry representing coeval fashion occur among the objects recovered. Similarly, clay lamps imported from northern Italy (ATIMETI, L. NARI, early FORTIS) and cups with metallic glaze were found together with more modest products of the local pottery industry

(ustrinum publicum) nem találunk, jöhetnek a nyolc hamvasztásos sír közül hét nem helyben égett volt. Kivételt képez a 3. számú sí-

29. kép

runk szokatlan nagyságával és mélységével, 8-10 cm vastagon narancsvörösre égett gödőrfaival, melyet a felsoroltak és a gödörben talált nagy mennyiségű kalcinált csont és faszén alapján bustumnak vélünk. Valamennyi sírunk északnyugat-délkelet tájolású volt, követve a Bécsi út alatti egykori római út irányát.

A Kecské utca tervezett szélesítése, valamint a jelenleg még üres, Bécsi út felé lejtő, szomszédos telkek beépítése során további sírok előkerülése valószínű, a terület így folyamatos régészeti megfigyelést érdemel.

A fenti lelőhelytől északra, mintegy 400 m-re, a Bécsi út 100. alatti FESTO-irodaház nagy volumenű építkezést folytatott márciustól júliusig az egykori Gross és Weiss

(Figure 29). No signs of a common cremation place (ustrinum publicum) were identified in the excavated area, although

seven of the eight cremation graves encountered were not burnt on the spot. The exception is Grave 3 which was unusually large and deep with the walls of the pit having been burnt orange to a thickness of 8-10 cm. These traits and the large amounts of calcinated bone and charcoal found in this feature support the opinion that this burial was a bustum. All the graves were oriented northwest-southeast, following the main direction of the former Roman road that lies under Bécsi street.

More burials are expected to surface during the planned broadening of Kecské street as well as continuing development on the currently empty neighboring lots which form a gentle slope in the direction of Bécsi street. Therefore the area deserves continuous archaeological observation.

(Grove) kalapgyár mögötti meredek, sziklás domboldalban. E lelőhely Bécsi út felőli részén, a kalapgyár építéskor, valamint a szomszédos Bak-féle kőfaragó műhely (Bécsi út 102.) létesítéskor számos égetéses és csontvázas sír – néhányuk szarkofágban – került elő, dokumentáció azonban sajnos nem készült. A FESTO-irodaház építéskor 1987-ben öt sírt (köztük Aurelius Maximus decurio szarkofágja) mentettünk meg innen, (ugyanennyi nagy valószínűséggel itt is elpusztult). Az ez évi, hatalmas méretű földmunka azonban régészeti eredményt nem hozott: a meredek, óriási sziklatömbökkel fogott lejtőt temetkezésre sem

30. kép

North of the aforementioned habitation area another large scale construction was carried out by the FESTO Office under 100 Bécsi street. Earth moving affected the steep and rocky hillside behind the former Gross and Weiss (Grove) Hat Factory. At the time the hat factory was constructed, as well as during the construction of the neighboring Bak Stone Mason's workshop under 102 Bécsi street numerous cremation and inhumation graves were discovered (some of them in sarcophagi). Unfortunately, however, no documentation was prepared. When the FESTO Office block was erected here in 1987, five burials (including the sarcophagus of Aurelius Maximus decurio) were recovered. Meanwhile, the same number of graves were probably destroyed. On the other hand, large scale operations this year brought no archaeological results: the steep hillside held up by enormous rocks could not even be used for burials. Remains of three graves were found only at the lot's southeastern border in the area belonging to 98 Bécsi street. Two of these could be identified as tegulae burials, while the third was constructed using flat slabs of sandstone. In all probability, these remains are identical with the graves excavated by Tibor Nagy in 1941, in the same area (T. Nagy, Budapest Régiségei 13 /1943/

használták. Mindössze a telek délkeleti határán, már a Bécsi út 98-hoz tartózáon találtunk három sírmaradványt. Kettő megállapíthatóan tegulasír volt, egy pedig homokkő lapokból összeállított kőszir. Nagy valószínűséggel e sírok azonosak Nagy Tibor ugyanitt 1941-ben talált sírjaival (NAGY, T. Budapest Régiségei 13 (1943) 374 skk.) Egy ott felejtett 3. századi szürke kancsón és néhány edénytöredéken kívül mást nem találtunk. Itt is előkerült azonban a fentebb már említett vízvezeték, a három sírmaradványtól nyugatra, mintegy a temetőparcella nyugati, hegy felőli határát alkotva.

A kalapgyár után épült Kossuth Nyomda most szétszedett nyugati támfalából került elő P. Aelius Verinus, a II. segédlégió századosa által a mindenható Iupiternek állított oltárkő (30.kép) valamint néhány egyéb felirat nélküli kőtöredék.

Topál Judit

374 ff.). Aside from a forgotten 3rd century gray jug and a few sherds no artifacts were found here. On the other hand, remains of the aforementioned water duct were again encountered. It ran west of the three grave remains, bordering the western edge so that the cemetery faced the hills.

After the hat factory, the building of Kossuth Press occupied this area. When the western supporting wall of this latter building was torn down a votive stone was discovered. It had been erected in honor of almighty Jupiter by P. Aelius Verinus, centurio of the II auxiliary legion (Figure 30). Additional stone fragments without inscriptions on them were brought to light as well.

Judit Topál